

ШАГГІ БЕЙН

SHUGGIE BAIN

A NOVEL BY
DOUGLAS STUART

Grove Press
New York

ДУГЛАС СТЮАРТ

ШАГГІ
БЕЙН
Роман

З англійської переклала Елла Євтушенко

Київ
BOOKSHEF
2022

ЗМІСТ

1992	
САУТСАЙД.....	9
1981	
САЙТГІЛ.....	23
1982	
ПІТГЕД.....	113
1989	
ІСТ-ЕНД.....	413
1992	
САУТСАЙД.....	457

Моїй матері, А. Е. Д.

1992

САУТСАЙД

Один

Покупців було небагато. Того ранку його думки витали деінде, залишивши тіло напризволяще. Це порожнє тіло з блідим лицем і відсутнім поглядом байдуже виконувало свої рутинні дії у світлі люмінесцентних стрічок, поки душа плинула над проходами, міркуючи лише про завтрашній день. Завтрашній день був справді вартий того, щоб його очікувати.

Шаггі сумлінно ставився до підготовки перед зміною. Усі масні соуси й намазки були перелиті в чисті піддони. Їхні вінця — витерті від найменших крапель, які швидко тьмяніють і псують ілюзію свіжості. Скибки шинки — майстерно розкладені та прикрашені штучними стебельцями петрушки, а оливки — перевернуті так, щоб в'язкий, слизистий сік стікав їхньою зеленою шкуркою.

Цього ранку Енн Мак-Гі вистачило зухвалості знову послатися на хворобу та скинути на нього невдачну справу — самому стежити і за своїм відділом гастрономії, і за прилавком гриля. Шість десятків сирих курчат ніколи не віщували приємного ранку, а сьогодні вони особливо псували Шаггі його солодкі мрії.

Він насаджував кожную холодну, мертву тушку на великий рожен і вирівнював їх акуратним рядком. Зі своїми опецькуватими крильцями, схрещеними над тлустими грудинками, вони скидалися на купу обезголовлених немовлят. Колись Шаггі пишався б таким порядком. Насправді нанизувати гулясте рожеве м'ясо на шампур було просто; складно було опиратися бажанню зробити те саме з покупцями. Вони зазирали за гаряче скло й ретельно розглядали кожную тушку. Обирали неодмінно найкраще курча, не знаючи, що вирощені в батарейних клітках птахи нічим не відрізняються одна від одної. Шаггі в такі моменти стояв, закусуючи щоку зсередини, і потурав їхній нерішучості силуваною посмішкою. Потім починалася справжня панто-

міма. «*Мині три грудінки, п'ять стегенець і съодні тики одне крильце, синок*»*.

Він молився, щоб йому стало снаги. Чому більше ніхто не хотів цілого курчати? Він піднімав тушку довгими вилками, дбаючи, щоб не торкнутися м'яса руками в рукавичках, а тоді акуратно (не знімаючи шкіри) розбирав її на частини кухонними ножицями. Стоячи перед пічкою, Шаггі почувався дурнем. Голова під сіточкою для волосся пітніла, а рукам не вистачало сили, щоб майстерно чикнути гузно курчати тупими ножицями. Він злегка сутулився, щоб перенести вагу з рук на спину, і весь час усміхався.

Інколи йому дуже не щастило — щипці зісковзували, і курча гепалося на брудну підлогу, ковзаючи нею. Шаггі доводилося перепрошувати й удавати, ніби починає все знову, але він ніколи не марнував тієї брудної тушки. Коли покупчині відверталися, він засовував її назад до її родичок під гарячі жовті лампи. Не те щоб він не вірив у гігієну, проте ці маленькі особисті перемоги стримували його від справжнього бунту. Більшість злостивих домогосподарок із нежіночними обличчями, які тут скуплялися, заслуговували на це. Від їхніх зверхніх поглядів у Шаггі багрянїла шия. В особливо кепські дні він додавав до тарамасалати** всі види своїх тілесних виділень. Він продавав страхітливу кількість тієї буржуазної срані.

Шаггі вже понад рік працював на Кілфезерів. Він ніколи не планував залишатися тут так надовго. Просто йому доводилося заробляти собі на їжу та сплачувати свою частку ренти, а взяли його лише до цього супермаркету. Містер Кілфезер був скупим виродком; він полюбляв наймати на роботу тих, кому не мусив платити повну зарплатню як дорослим, і Шаггі зміг домовитися про короткі зміни, які пасували до його хаотичного розкладу навчання. Та він

* Тут і далі збережено особливості мовлення героїв. — *Тут і далі — прим. пер.*

** Грецька закуса з кав'яру тріски.

постійно мріяв про щось більше. Йому завжди подобалося розчісувати й перебирати волосся; це було єдине заняття, за яким час летів непомітно. У свій шістнадцятий день народження він пообіцяв собі, що піде до перукарського коледжу, що на південному березі річки Клайд. Він зібрав усе своє натхнення, ескізи, які перемальовував із каталогу «Літлвудз», і вирізки з недільних додатків. Тоді поїхав до Кардональда* дізнатися про вечірні заняття. На зупинці біля коледжу з автобуса разом із ним вийшло з пів десятка вісімнадцятиліток. На них були новесенькі, ультрамодні речі, і вони розмовляли з гамірною впевненістю, якою маскували своє хвилювання. Шаррі навмисне відстав від них. Він подивився, як вони зайшли крізь парадний вхід, а тоді перейшов дорогу до зупинки, де ставав автобус на зворотному шляху. Через тиждень він почав працювати в Кілфезера.

Більшу частину ранкової перерви Шаррі згаяв, розглядаючи дефектні консерви в контейнерах для товарів зі знижками. Знайшов три майже не пошкоджені баночки шотландського лосося — етикетки були подерті й брудні, однак самі бляшанки цілі. Останніми грошима розплатився за скромні покупки, склав банки до старого шкільного рюкзака й сховав його назад до своєї шафки. Тоді пронісся сходами нагору до службової їдальні та з якомога природнішим виглядом пройшов повз столик зі студентами, які працювали на легких літніх змінах і під час перерв із чванливим виглядом обкладалися товстими конспектами. Шаррі втупився в одну точку й уместився в кутку, не поряд, але неподалік від дівчат-касірок.

Насправді ці дівчата були трьома уродженками Глазго середнього віку. Іна, заводійка, мала тонке, як кочерга, обличчя й жирне волосся. Брів у неї як таких не було, зате над губою росли ледь помітні вусики, що здавалося Шаррі несправедливим. Іна була жорсткою навіть як на цей район

* Передмістя Глазго, де розташовано коледж.

Глазго, але водночас доброю та щедрою, як часто буває з людьми, які знесли чимало кривд. Нора, наймолодша з трьох, зализувала волосся назад і зав'язувала в хвіст. Вона мала маленькі гострі очі, як в Іни, й у свої тридцять три вже ростила п'ятьох дітей. Останньою з трійці була Джекі. Вона відрізнялася від інших двох тим, що дуже нагадувала жінку. Джекі була бунтаркою та пліткаркою, великою і широкою — диван, а не жінка. Вона-то найбільше і подобалась Шагті.

Він уместився неподалік від них і застав фінал історії про останнього чоловіка Джекі. Хай коли він їх бачив, ці жінки завжди вели добродушні теревені. Вони вже двічі брали Шагті на ігри в бінго, і поки вони пили та вищали від сміху, він сидів поміж них, наче підліток, якого остерігаються залишати вдома самого. Йому подобалося сидіти разом із ними в невимушеній атмосфері. Подобалося, як вони затискали його своїми формами та притулялися м'якими тілами до його боків. Як носилися з ним і як, попри його протести, відгортали пасма волосся з його лоба та облизували пальці, щоб витерти кутики його губ. Для цих жінок товариство Шагті було хоч якоюсь чоловічою увагою, і їх не обходило, що йому лише шістнадцять і три місяці. Кожна з них щонайменше раз намагалася потертись об його прутень під столиком зали для бінго в «Ла Скала». Ці дотики були занадто довгими, занадто вимогливими, щоб бути справді випадковими. Для Іни Безбрової цей процес ледве не перетворювався на хрестовий похід. Що більше вона пила, то дужче розпалювалася. Із кожним дотиком усіяної перснями руки жінка висолоплювала язика між зубів і свердлила поглядом його щоку. Коли Шагті, зрештою, спалахнув від сорому, вона сприкрено цмокнула язиком, і Джекі передала через стіл дві фунтові банкноти Норі, яка розпливлась у триумфальній усмішці. Це, звісно, їх розчарувало, але по кількох келихах вони вирішили, що це була не зовсім відмова. Щось із цим хлопцем було не так, а це принаймні викликало жалість.

Шаггі сидів у темряві, дослухаючись до переривчастого хропіння за стінкою винайнятої кімнати. Він безуспішно намагався ігнорувати тих самотніх людей, у яких нікого не було. Від ранкового холоду його голі стегна вкрилися синіми плямами, наче картата тканина, і щоб зігрітись, він обмотався тонким рушником і нервово закусив його кутик, заспокоюючись від поскрипування тканини між зубами. Шаггі розклав на краю стола рештки зарплатні з супермаркету. Розсортював монети — спершу за номіналом, тоді за роком карбування й відполірованістю металу.

У сусідній кімнаті закректав, прокидаючись, рожевощокий старигань. Він гучно чухався у своєму вузькому ліжку, тоді проказав молитву, намагаючись зібрати волю в кулак і встати. Його ноги з гупанням торкнулися підлоги, наче важкі мішки з м'ясом, і, схоже, йому коштувало зусиль прочовгати через маленьку кімнатку до дверей. Він трохи покопирсався в знайомих замках і пішов вічно темним коридором, намацуючи шлях наосліп, ведучи рукою по стіні, а тоді приймаючи її, порівнявшись із дверима Шаггі. Коли його пальці торкнулися намистин на занавісці, хлопець затримав дихання. Ворухнувся лише тоді, коли почув клацання шворки вимикача у ванній. Старий почав відкашлюватись і хукати, аби розбудити легені. Шаггі намагався не слухати, як він сцяв і водночас плював в унітаз згустки мокротиння.

Ранкове світло нагадувало колір чаю, в який передали молока. Воно закрадалося до кімнатчини, ніби лукавий привид, повзло килимом і поволі просувалося голими ногами Шаггі. Він заплющив очі й спробував відчутти його дотик, але воно не несло ані найменшого тепла. Хлопець почекав, аж поки вирішив, що тепер світло вкрило його цілком, і знову розплющив очі.

Вони витріщалися на нього — сотня пар намальованих очей, усі зажурені або самотні, як і завжди. Порцелянові балерини з цуценятками, іспанка з моряками-танцівниками і рожевощокий хлопчик-фермер, який тягне свого

ледачого важковоза. Шаггі акуратно розставив статуетки на підвіконні еркерного вікна. Він годинами вигадував їм історії. Кременозному ковалю поміж хлопчиків-хористів із янгольськими обличчями, або його улюбленій — сімці величезних кошенят, які, усміхаючись, погрожували ледачому пастушку.

Принаймні вони трохи звеселяли це місце. Кімнатка була більша заввишки, аніж завширшки, і односпальне ліжко стирчало посередині, ділячи її надвоє. По один його бік стояла старомодна двомісна софа, дерев'яна, із тонкими подушками, крізь які завжди відчувалися попереchini. По інший — маленький холодильник і крихітна переносна плитка «Беллінг» із двома конфорками. Окрім незастеленого ліжка все було в ідеальному порядку: ні пилу, ні знятого напередодні одягу — жодних ознак життя. Шаггі спробував заспокоїтися, розгладжуючи рукою розпаровану постіль. Тепер він думав про те, якою жахливою його матері здалася б ця білизна, її дивні кольори й візерунки, поєднані так, наче йому начхати, що подумують люди. Цей безлад уразив би її гордість. Колись він заощадить якусь копійку та купить собі власну постіль, м'яку, теплу і з одного набору.

Йому поталанило дістати цю кімнату в гуртожитку місис Бахш. Пощастило, що старигань, який мешкав тут до нього, занадто сильно любив випивку і сів за це. Великий еркер гордовито стирчав над Альберт-драйв, і Шаггі якось припустив, що це приміщення, вочевидь, раніше було вітальнею доволі розкішної чотирикімнатної квартири. Він зазірав у кілька інших кімнат у будинку. На підлозі кухоньки, яку місис Бахш перетворила на ще одну спальню, досі лежав старий картатий лінолеум, а в трьох інших, тісніших кімнатках — потерті килими. Помешкання рожевощогокого старого колись, мабуть, слугувало дитячою — там досі були шпалери в жовті квіточки, а попід стельовими плінтусами тягнувся ряд щасливих, усміхнених зайчиків. Ліжко, канапа і плита тіснилися вздовж однієї стіни. Шаггі бачив його

кімнату крізь прочинені двері лише раз і радів, що має таке розкішне еркерне вікно.

Йому пощастило знайти цих пакистанців. Ніхто більше не хотів здавати помешкання п'ятнадцятирічному підлітку, який стверджував, ніби йому щойно виповнилося шістнадцять. Інші не казали цього прямо, але ставили забагато запитань. Вони міряли підозрливим поглядом його найкращу шкільну сорочку та начищені туфлі. «Щось тут не то», — промовляли їхні очі. По кутиках їхніх губ Шаггі читав їхні думки: вони вважали ганебним для хлопця його віку не мати мами, не мати рідні.

Місіс Бахш було все одно. Вона глянула на його шкільний рюкзак і гроші за місяць, які він був готовий заплатити наперед, а тоді повернулася до своїх турбот — як прогосудувати власних деток. Конверт із тою першою орендною платою Шаггі спеціально для неї розмалював синьою кульковою ручкою. Він хотів показати жінці, що йому не байдуже на хороший тон, що він достатньо відповідальний і готовий докласти додаткових зусиль. Тож він вирвав із зошита з географії аркуш паперу й намалював на ньому візерунок з індійських огірків, що переплітався з її іменем, а потім розмалював проміжки, щоб завитки виділялися своєю кольоровою пишнотою.

Власниця мешкала по інший бік сходового майданчика, в ідентичній квартирі, добре вмебльованій і спекотній від центрального опалювання. П'ять комірчин в іншій, холодній квартирі вона здавала п'ятьом людям за вісімнадцять фунтів п'ятдесят пенсів на тиждень, з оплатою щотижнево й виключно готівкою. Ті двоє пожильців, за яких не сплачували соціальні служби, мали щоп'ятниці ввечері просувувати під її двері частину зарплатні, перш ніж піти пропити решту. Вони на мить затримувалися на її килимку навкарачки, насолоджуючись благодаттю, яка ширилася з-за дверей: булькотіння запашного курячого бульйону, щасливі крики дітей, які чубляться за пульт від телевізора, і сміх товстих жінок, які вимовляють незрозумілі слова за кухонними столами.

Власниця ніколи не турбувала Шаггі. Навіть до його кімнати заходила тільки тоді, коли він запізнювався з орендною платою. У такому разі вона приходила з іншими товстурючими пакистанками й гупала в двері пожильців. Переважно вона приходила лише для того, щоб пропилососити коридор без вікон або помити підлогу в ванній. Раз на місяць вона заливала в унітаз хлорку та ще час від часу обкладала його основу новим обривком килимка, щоб усотував сечу.

Шаггі притулювся обличчям до дверей і прислухався, чекаючи, поки рожевошокий старий завершить своє омивання. Почув у тиші, як той відчинив шпінгалет на дверях ванної та знову вийшов до коридору. Хлопець сунув ноги у старі шкільні черевики. Натягнув поверх трусів свою шарудливу нейлонову парку з капюшоном, отороченим зваляним хутром. Защебнув її аж до підборіддя, а у великі кишені запхав пакет із магазину Кілфезера і два тонкі кухонні рушники.

Щілина під його дверима була підіткнута шкільним джемпером. Вийнявши його, Шаггі відчув запахи інших пожильців, принесені прохолодним протягом. Один із них знову куриє усю ніч; інший вечеряє рибою. Шаггі відчинив двері та прослизнув у пільму.

Місіс Бахш викрутила єдину лампочку з кріплення на стелі зі словами, що пожильці викидають чимало грошей на вітер, залишаючи її ввімкненою в будь-який час доби. Тепер у коридорі висів сморід тих чоловіків, ніби дух привидів, адже тут не було ні протягу, ні світла, які його розсіювали б. Роки куріння в постелі, вечір смаженим їдлом перед газовими пічками та літніх днів із зачиненими вікнами. Затхлі запахи поту й кончі, змішані зі смородом перегрітих чорно-білих телевізорів і нотками одеколону після гоління.

Шаггі вже навчився розрізняти пожильців. Він чув у темряві рожевошокого чоловіка, коли той вставав, голився й укладав волосся гелем «Брилкрім», і впізнавав цвілий сморід пальта жовтозубого чоловіка, який, судячи із запаху, їв лише попкорн із маслом чи рибу під вершковим соусом.

Ближче до того часу, коли починали зачинятися паби, Шаггі чув, як кожен пожилець успішно повертається додому.

До спільної ванної вели двері з матовим склом. Хлопець замкнув їх на засув і сіпнув за ручку, перевіряючи, чи добре вони зачинені. Розщібнув важку парку й поклав у кутку. Відкрутив кран гарячої води, аби попребувати температуру, з нього вилилися рештки ледь теплої, тоді кран двічі форкнув і видав струмись, холодніший за Клайд. Від цього крижаного дотику Шаггі сунув пальці до рота. Він вийняв п'ятдесятипенсову монетку, скорботно покрутив її в руках, вставив у щілину бойлера та побачив, як ожив газовий вогник.

Коли Шаггі знову відкрутив кран, із нього спершу текла крижана вода, а тоді зі пхиканням повалив окріп. Хлопець змочував кухонний рушник і тер ним холодні груди та бліду шию, радіючи теплій парі. Він сунув обличчя й голову в цю рідкісну теплінь і затримався на якийсь час, мріючи про заповнену по вінця ванну. Думав про те, як це — лежати в гарячій воді далеко від запахів інших орендарів. Шаггі вже давно не зігрівався всім тілом, не відчував тепла одночасно в усіх кінцівках.

Здійнявши руку, він провів рушником від зап'ястку до плеча. Напружив м'язи на руці й поклав пальці на біцепс. Якщо постаратися, він майже міг обхопити його долонею, а якщо сильно стиснути, відчував обриси кістки. Під пахвою ріс м'якенький пушок, схожий на пір'я каченяти. Шаггі понюхав його; запах був солодкуватий і чистий, тобто ніякий. Він ущипнув пахву та стиснув, сіпаючи м'яку шкіру, поки вона не почервоніла; знову понюхав пальці: нічого. Тручись уже активніше, хлопець повторював про себе: *«Результати Шотландської Прем'єр-ліги*». Гери**:*

* Згадка про цю футбольну лігу видається анахронізмом, адже вона відкололася від Шотландської футбольної ліги лише 1998 року.

** Прізвисько футбольного клубу «Рейнджерс» (англ. «Gers» — від «Rangers»).

22 виграші, 14 нічиїх, 8 поразок, усього 58 очок. Абердин: 17 виграшів, 21 нічия, 6 поразок, усього 55 очок. Мотервелл: 14 виграшів, 12 нічиїх, 10 поразок».

Його мокре волосся у дзеркалі здавалося вугільно-чорним. Зачесавши його на обличчя, Шаггі з подивом помітив, що воно майже сягає підборіддя. Він придивився і спробував знайти в собі щось чоловіче, достойне захоплення: чорні кучері, молочно-біла шкіра, високі вилиці. Він піймав у дзеркалі відблиск своїх очей. Щось із ним було не так. Не такими мали бути справжні хлопці. Шаггі продовжив тертися. *«Гері: 22 виграші, 14 нічиїх, 8 поразок, усього 58 очок. Абердин: 17 виграшів, 21...».*

Тут із коридору долинули кроки, звичний скрип важких шкіряних черевиків, і запала тиша. Тоді хтось наполегливо зашарпав блаженські двері на шпінгалеті. Шаггі потягнувся за армійською паркою та загорнув у неї своє вологе тіло.

Коли він тільки заїхав до квартири місіс Бахш, лише один із пожилців звернув на це увагу. Рожевощокий чоловік і чоловік із жовтими зубами були надто сліпі чи надто спиті, щоб якимось відреагувати. Проте першого вечора, коли Шаггі сидів на ліжку та їв намащену маслом лусту білого хліба, у його двері постукали. Хлопець надовго притих, перш ніж вирішив відчинити. За дверима стояв високий, кремезний чоловік, від якого пахло сосновим милом. У руці тримав пластиковий пакет із дванадцятьма бляшанками лагєру, що брязкали одна об одну, наче приглушені церковні дзвони. Простягнувши лапищу та міцно стиснувши Шаггі руку, чоловік представився Джозефом Дарлінгом і з усмішкою простягнув хлопцеві пакет. Той хотів ввічливо, як його привчили, сказати: «Ні, дякую», — але щось у тому чоловіку його злякало, тому Шаггі впустив його.

Вони тихо сиділи разом, Шаггі та його гість, на краєчку акуратно застеленого односпального ліжка, визираючи на вулицю з рядом багатоквартирних будинків. Протестантські сім'ї вечеряли перед телевізорами, а прибиральниця,

яка мешкала навпроти, їла сама за своїм розкладним столом. Шаггі й чоловік мовчки пили й спостерігали за тим, як люди займаються своїми буденними справами. Містер Дарлінг не знімав свого цупкого твідового пальта. Через його вагу на ліжку Шаггі скочувався до його масивного тіла. Хлопець краєм ока дивився на те, як він стукав пучкою об пучку тлустих пожовклих пальців. Шаггі випив лише один ковток лагєру, і то з ввічливості, і замість слухати чоловіка, міг думати лише про смак бляшанкового пива, кислий і печальний. Він нагадував хлопцеві речі, які він волів забути.

Містер Дарлінг поведився помірковано й дещо закрито. Шаггі докладав усіх зусиль, аби ввічливо слухати розповідь чоловіка про те, як той працював прибиральником в одній протестантській школі і як її зачинили та об'єднали з іншою, католицькою, щоб зекономити на фінансуванні. З його слів можна було подумати, наче містера Дарлінга більше дивує не те, що він опинився без роботи, а те, що протестантські дєтки мирно навчатимуться з католицькими.

— Нияк не возьму собі в тямку! — вигукував він, переважно сам до себе. — У мої часи про людину щось та свідчила неїна релігія. У школі всю дорогу приходилося борухатись із цілими автобусами тих католицьких вишребков-капустоєдов. Ми тим пишались. А заре кожна пристойна дєвка ляже хоч із брудним Міком*, хоч із псом.

Шаггі вдав, ніби сьорбає пива, хоча переважно просто процідив його крізь зуби й дав стекти назад у банку. Містер Дарлінг водив очима по стінах у пошуках підказки. Тоді скоса зиркнув на хлопця й запитав, раптом засумнівавшись у своєму слухачеві:

— Дак а ти до якої школи ходив?

Шаггі розумів, до чого він веде.

— Я не те щоб із тих чи з інших, а в школу й досі ходжу.

* Мік — зневажливе прізвисько для католиків, переважно ірландців, поширене в англомовних країнах.

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка,
повну версію книги.